

УДК 378.147

ІЛОНА ВОЛОЩУК

Криворізький педагогічний інститут ДВНЗ «КНУ»

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У КЕРУВАННІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СТУДЕНТІВ

У статті розглядаються особливості організації дослідницької діяльності та специфіка застосування інноваційних технологій у практиці професійної підготовки сучасних студентів вищої педагогічної школи. Пропонується авторська п'ятирівнева технологія керування науково-дослідницькою діяльністю студентів.

Ключові слова: професійна підготовка, дискреційна технологія, керування, інновації, дослідницька діяльність

Від часу створення перших європейських університетів дослідницька діяльність студентів розглядалась як невід'ємний компонент навчального процесу. І в сучасних умовах завдання здійснення навчання у вищому закладі освіти в органічному поєднанні з дослідницькою діяльністю студентів є важливим завданням професійної підготовки молоді людини. «... Саме в університеті і тільки в університеті можна створити такі умови, в яких людина збагне свій талант і самореалізується як особистість. І саме в університеті... можна створити такі умови, в яких людина відчує смак свободи», – пише В. Брюховецький [2, с. 2]. Талант і самореалізація повною мірою активуються під час здійснення науково-дослідницької діяльності, яка й відтворює атмосферу свободи учіння й викладання. Для вищих педагогічних навчальних закладів – університетів та інститутів – це завдання набуває додаткової ваги, адже залучення майбутніх учителів до наукових досліджень у період здобуття вищої педагогічної освіти уможливує становлення педагога-фахівця, здатного не лише продукувати вже набутий досвід, накопичений попередніми поколіннями, а й відкривати нові шляхи здійснення навчально-виховного процесу у швидкоплинних умовах сьогодення.

Питання забезпечення оптимального керування дослідницькою та науково-дослідницькою роботою студентів вищих навчальних закладів перебуває у колі

наукових інтересів таких дослідників, як В. Андреев, Р. Вернидуб, Р. Гуревич, Л. Кондрашова, В. Кремень, А. Кузьмінський, В. Лозова, О. Микитюк та ін. Чільну увагу науковців привернули проблеми інтеграції сучасної науки та добору змісту вищої педагогічної освіти (Р. Гуревич [6]), визначення пріоритетних напрямів наукового пошуку студентів у сучасному інформаційному суспільстві (В. Андреев [1], В. Буряк [3]), процесуальні аспекти організації наукової роботи студентів вищих навчальних закладів (Р. Вернидуб [4], О. Микитюк [8]). Водночас, варто наголосити, що питання імплементації сучасних інноваційних технологій педагогічного спрямування у процес керування науково-дослідницькою роботою студентів вищих педагогічних навчальних закладів потребує всебічного вивчення, врахування новітніх тенденцій.

Мета статті – висвітлити особливості активації інноваційних педагогічних технологій у процесі здійснення керівництва науково-дослідницькою діяльністю студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Відомо, що у процесі навчання у вищій педагогічній школі індивід привласнює соціально-історичний досвід із врахуванням індивідуальної своєрідності сприйняття навчальної інформації, власних потреб, мотивів, установок, інтересів. «Педагогічний процес представляє собою постійну трансформацію зовнішніх впливів на внутрішні процеси особистості. Тому чим значніший вплив на свідомість, почуття, волю особистості та чим вище її активність і самостійність у діяльності та спілкуванні, тим вища результативність педагогічного процесу» [7, с. 34], – пише В. Лозова. До дослідницької діяльності студенти вищих педагогічних навчальних закладів залучаються з перших семестрів навчання: у процесі організації навчальної взаємодії в межах таких навчальних курсів, як «Вступ до спеціальності» першокурсники мають можливість засвоїти «абетку» наукового пошуку, опанувати специфіку використання довідникової літератури, зрозуміти основні вимоги до організації дослідницького процесу. Стрижневий для вищих педагогічних навчальних закладів курс «Педагогіка», як правило, містить окремий змістовий модуль, присвячений організації та здійсненню науково-педагогічних досліджень: висвітлюються методологічні питання педагогічної науки, студенти опановують широкий спектр методів педагогічного дослідження, знайомляться з основними напрямками сучасних наукових пошуків у педагогічній царині. Навчальні завдання курсу відкривають широкі можливості для залучення майбутніх учителів до творчого проектування, виконання навчальних завдань із елементами наукового дослідження. Майбутні вчителі при звичаються порівнювати власний уже набутий досвід навчальної діяльності з теоретичними висновками та узагальненнями, здійсненими вітчизняними й зарубіжними педагогами-науковцями, оволодівають уміннями й навичками дослідження окремих аспектів здійснення навчально-виховного процесу в умовах функціонування навчальних закладів різних типів (загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, гімназій). Водночас, одна із перших для майбутніх учителів спроб здійснення самостійної дослідницької діяльності – підготовка курсового проекту – з очевидністю демонструє низку труднощів, долання яких підсилює прикінцеву якість професійно-педагогічної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Робота студентів з науковими педагогічними текстами вимагає попередньої підготовки (знайомство з аналогічною літературою, наявність певних наукових уявлень), розуміння основної наукової термінології. Наявність умінь занурюватись у науковий текст, зосереджувати свою увагу на його повідних ідеях, докладати вольових зусиль для здійснення теоретичних висновків стає у пригоді при написанні теоретичної частини курсового дослідження. Саме в цьому плані виникають численні труднощі: деякі студенти, поволі накопичуючи

досвід такої роботи, не можуть концентрувати та підтримувати на відповідному рівні свою дослідницьку увагу, упускають із поля зору важливі положення, гублять провідну думку, у підсумку – знижується прикінцева якість курсового проекту як різновиду дослідницької діяльності. Між тим, як зазначає О. Микитюк, світовий та західноєвропейський досвід організації навчального процесу у вищих навчальних закладах свідчить, що підвищення значення науково-дослідницької діяльності у вищій школі має позитивний зворотній вплив на весь внутрішній уклад життєдіяльності вищих навчальних закладів [8].

Потяг студентської молоді уникати організаційних труднощів характеризує не лише специфіку навчальної, навчально-дослідницької діяльності, загрозливий цей потяг ще й тим, що стратегією додання будь-яких труднощів (навчальних, пізнавальних, дослідницьких, труднощів спілкування тощо) у майбутньому обирається «втеча» чи «капсулювання» проблеми, а не її розв'язання. І саме в такій ситуації варто застосовувати інноваційні технології в керуванні науково-дослідницькою діяльністю студентів.

Елементи технологічності притаманні будь-якій дослідницькій діяльності. Впливають вони з буквального трактування терміну «педагогічна технологія» як «учіння про майстерність», що збігається із загальними завданнями педагогіки як науки (опис, пояснення, прогнозування, проектування педагогічних явищ і процесів). За В. Сластьоніним, технологічність передбачає три рівні реалізації:

проективний (розробка методичних матеріалів, інструкцій, приписів);
перетворювальний (упровадження досягнень педагогічної науки в навчальний процес з метою вдосконалення та реконструкції);
рефлексивний і коректувальний (оцінка впливу результатів наукових досліджень на практику навчання й виховання, корекція у взаємодії наукової теорії та практичних дій) [10].

Зовнішні, об'єктивні чинники використання технологічних механізмів керування науково-дослідницькою діяльністю студентів зводяться до: спільного (студент та викладач) визначення мети, задач та основних напрямів розгортання дослідницького пошуку, коригування процесу аналітичної обробки та систематизації інформації, яка стосується розв'язання висунутих завдань, виокремлення факторів, які впливають на зміну тенденцій та забезпечення результативності дослідницького пошуку. З точки зору дії внутрішніх механізмів дослідницької діяльності майбутніх учителів можна виокремити такі стадії:

а) зміна мотивів дослідницької діяльності студента від зовнішньо імперативних до ціннісних, особисто вартісних;
б) поступове ускладнення навчально-пізнавальної діяльності від репродуктивної до дослідницько-творчої;
в) суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладача й студентів у процесі дослідницького пошуку;
г) розвиток і становлення форм суб'єктивного контролю за ходом і результатами дослідницької діяльності.

При організації та здійсненні керівництва науково-дослідницькою діяльністю студентів вищих педагогічних навчальних закладів, на нашу думку, доцільно скористатися інноваційною ідеєю, обґрунтованою в дисертаційному дослідженні О. Герасимової: ідеєю про дискреційний характер формувальних педагогічних технологій (дискреційний, на думку дослідниці, – такий, який спонукає особистість діяти за власним розсудом, діяти в певних умовах виходячи з власних міркувань [5]).

Основні характеристики дискреційно-дидактичних технологій, які можуть використовуватись у практиці роботи вищої педагогічної школи, за О. Герасимовою, такі:

дискреційно-дидактична технологія сприяє реалізації суб'єктивної позиції студентів вищого педагогічного навчального закладу: ступінь потреби в керівництві з боку викладача визначається самим студентом, студент як суб'єкт навчальної діяльності вільно висловлює свої оцінні судження та думки у процесі опанування інформації різного плану (навчальної, навчально-пізнавальної тощо), створюється реальна можливість вибору на власний розсуд завдань дослідницького характеру, які для свого розв'язання потребують активації особистого досвіду та інтерпретаційних навичок;

створюються можливості для індивідуального структурування змісту дослідницької діяльності, що відкриває перспективи для його опанування студентом в індивідуальному темпі та з використанням зручних для студента способів роботи з урахуванням розвитку рефлексивних процесів;

до складу дискреційно-дидактичної технології включаються інтерактивні методи навчально-дослідницької взаємодії, використовуються сучасні комп'ютерно-мультимедійні, інформаційні засоби;

дискреційно-дидактична технологія передбачає мінімізацію екстернального та здійснення інтернального контролю за ходом і результатами діяльності, використання механізмів самоконтролю за процесом формування рефлексивних умінь, використання системи оцінювання результатів дослідницької діяльності, що базується на врахуванні змін, які відбулися в суб'єктивному досвіді індивіда;

дискреційно-дидактична технологія передбачає активізацію емоційно-оцінного ставлення студентів до процесу навчання в цілому й до науково-дослідницької діяльності як невід'ємного компоненту цього процесу зокрема.

Синтезуючи й узагальнюючи напрацювання провідних вітчизняних і зарубіжних науковців, пропонуємо власну дискреційну технологію керування науково-дослідницькою діяльністю студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

Перший рівень реалізації такої технології можна визначити як рівень проективно-методичний. «Зміна ідей і пріоритетів сучасної освіти з традиційних на інноваційні, з когнітивного плану на розвиток творчих можливостей особистості зумовила зміну сучасної професійно-педагогічної підготовки, зокрема її змісту, підвищила значення науки в навчальних планах для майбутніх педагогів», – слушно зауважує Р.Вернидуб [4, с. 53]. Розробляючи власний навчальний курс, викладач вищої педагогічної школи повинен у загальній змістовій структурі заздалегідь визначити той обсяг навчальної інформації, який підлягає дослідницькій перевірці. Саме на цьому рівні викладачем розробляються приписи, інструктивні, інструктивно-методичні матеріали, картки-схеми інструктивного характеру, які містять перелік необхідних джерел, інтернет-посилань тощо. З переліку тем і напрямів, за якими розгортається дослідницька робота, студенти обирають оптимальні для себе. Визначається, в яких видах і формах буде здійснюватись індивідуальний супровід дослідницької діяльності студентів.

Другий рівень дискреційної технології керування науково-дослідницькою діяльністю студентів вищих педагогічних навчальних закладів – рівень імплементації елементів наукової діяльності у практику здійснення навчального процесу. Кожен викладач вищої школи в ідеалі повинен поєднувати виконання власне професійних функцій і власної дослідницької діяльності. Тож саме на цьому рівні відбувається інтеграція науково-дослідницьких і освітніх процесів: студенти залучаються до тієї наукової роботи, яку здійснює викладач. Важливим у цьому зв'язку є добір організаційно-методичних прийомів для оптимального переходу від традиційної до інноваційної системи професійно-педагогічної підготовки: досліджуючи спільно з викладачем певну наукову проблему, студент опановує основи здійснення наукових досліджень у педагогічній царині, розуміє

процесуальні особливості організації науково-дослідницької діяльності.

Сучасні інформаційно-комунікаційні засоби забезпечують інтенсивний діалог викладача й студентів у реальному режимі, підсилюють пізнавально-діяльнісну основу, підвищують ефективність керування дослідницькою діяльністю студентів, оптимізують «затратний» бік цієї діяльності (дозволяють своєчасно коректувати вектор дослідницьких пошуків, оптимізувати час, який відводиться на виконання окремих завдань дослідження тощо).

Третій рівень – рівень самостійного здійснення студентом наукового дослідження за наявності консультативної допомоги викладача-науковця у розв'язанні окремих завдань. Цей рівень забезпечує самоствердження студента на ґрунті навчально-пізнавальної діяльності. Як зазначають психологи (В. Мухіна [9]), самоствердження завжди предметне, саме для студента важливою сферою самоствердження повинна стати науково-дослідницька діяльність. У психологічному плані процес та результат самоствердження залежить від самооцінки й самоповаги індивіда. Вирішальною у цьому процесі є ціннісна складова, яка безпосередньо впливає на реалізацію особистісного потенціалу, підсумкову оцінку результативності власних дослідницьких зусиль.

Четвертий рівень технології керування науково-дослідницькою діяльністю студентів – рівень оптимального представлення й апробації отриманих результатів дослідження. Традиція представляти та публічно захищати результати власного наукового пошуку має глибинне історичне підґрунтя: випускник Києво-Могилянської колегії у присутності викладачів, спудей та киян, для яких був вільний вхід до конгрегаційної зали, представляв результати своїх досліджень у вигляді трактату. Обов'язковою частиною цієї процедури були відповіді на запитання всіх присутніх, спудей-випускник демонстрував загальну ерудованість, обізнаність у питаннях, дотичних до його дослідження. І нині доповіді студентів під час конференцій, виступи перед одногрупниками, вибір засобів представлення результатів дослідження – важливий елемент професійного самоствердження молодого людини.

П'ятий рівень технології керування науково-дослідницькою діяльністю студентів – рефлексивно-аналітичний. Студенти усвідомлюють власний рівень практичної готовності до наукової діяльності більш високого ґатунку, аніж наявний, і прагнуть до реалізації своїх інтелектуальних можливостей. Цей рівень відзначається сформованістю структур ціннісних орієнтацій, домінувальною в якій є орієнтація на успішність майбутньої наукової діяльності. Навчальні дії та прийоми мислення, які забезпечують такий рівень усвідомленості, є творчими. Студенти (магістранти) впевнені у своїх інтелектуальних можливостях, розуміють важливість здобутих знань, умінь і навичок здійснення дослідницької діяльності в обраній професійній сфері.

Висновок. Отже, запропонована нами дискреційна технологія керування науково-дослідницькою діяльністю студентів вищих педагогічних навчальних закладів дозволяє оптимізувати зусилля викладача й студента у напрямі забезпечення гарантованої якості професійно-педагогічної підготовки, залучення майбутніх учителів до самостійних наукових досліджень у педагогічній царині. Перспективними для подальших наукових розвідок нам видаються питання розширення спектру інноваційних технологій, які застосовуються у навчальній діяльності вищої педагогічної школи, питання розробки процесуальних складників впровадження тієї чи тієї технології в загальну канву професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя.

Список використаних джерел

1. Андреев В. И. Эвристическое программирование учебно-исследовательской деятельности : монография / В. И. Андреев. – Москва : Высшая школа, 1981. – 240 с.
2. Брюховецький В. Велика книга пам'яті народу / В. Брюховецький // Діаріуш президента НАУКМА. – 2002. – № 2. – С. 2.
3. Буряк В. К. Образование в информационном обществе / В. К. Буряк // Філософія освіти. – 2006. – №1(3). – С. 89-100.
4. Вернидуб Р. Науково-дослідницька діяльність у структурі забезпечення професійної підготовки вчителя / Р. Вернидуб // Вища освіта України. – 2012. – № 1. – С. 49-55.
5. Герасимова О. Формування рефлексивних умінь студентів педагогічного університету в процесі навчання філологічних дисциплін : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.09 / Герасимова Ольга Іванівна. – Київ, 2014. – 220 с.
6. Гуревич Р. С. Інтеграція сучасної науки і деякі проблеми змісту освіти у вищій педагогічній школі / Р. С. Гуревич // Вища освіта в Україні : реалії, тенденції, перспективи розвитку. – Київ, 1996. – Ч. II.
7. Лекції з педагогіки вищої школи / за ред. В. І. Лозової. – Харків: ОВС, 2006. – 496 с.
8. Микитюк О. Наукова робота в педуніверситетах як чинник педагогічного поступу [Електронний ресурс] / О. Микитюк // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. – 2009. – № 9. – Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKhnpu/Filos?2009_29/3/html
9. Мухина В. С. Возрастная психология. Феноменология развития / В. С. Мухина. – Москва : Академия, 2006. – 608 с.
10. Слостенин В. А. Педагогика: инновационная деятельность / В. А. Слостенин, Л. С. Подымова. – Москва : ИЧП, Издательство Магистр, 1997. – 224 с.

Стаття надійшла до редакції 14.02.2016 р.

ВОЛОЩУК И.

Криворожский педагогический институт, Государственное учебное заведение «Криворожский национальный университет», Украина

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В УПРАВЛЕНИИ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ РАБОТОЙ СТУДЕНТОВ

В статье рассматриваются особенности организации исследовательской деятельности и специфика использования инновационных технологий в практике профессиональной подготовки современных студентов высшей педагогической школы. Предлагается авторская пятиуровневая технология управления научно-исследовательской деятельностью студентов.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, дискреционная технология, инновации, исследовательская деятельность

VOLOSHCHUK I.

Kryvyi Rih pedagogical Institute of State educational institution "Krivoy Rog national University", Ukraine

THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE MANAGEMENT OF SCIENTIFIC-RESEARCH WORK OF STUDENTS

The article examines the features of the organization of research (exploratory) activities and the specifics of the application of innovative technologies in the practice of modern students' professional training of the university. It is based on the analysis of a wide range of scientific sources, especially the problem, the solution of which affects the final effectiveness of research activities of students. It is noted that the problem of activation of innovative pedagogical technologies in the process of administration's implementation of research activities of students is insufficiently investigated. It is focused on didactic, procedural and methodological components of the administration of research activities of future teachers. It is specified the level of application of technological mechanisms in the educational process of the university. It is

noted that research activity contributes to personal and professional development of the student, teaches the young person to overcome difficulties independently.

The author offers a five-level technology management of students' research activities of pedagogical universities. This technology has discretionary character : it encourages student-researcher to act at its discretion, to apply actively scientific-theoretical knowledge and practical skills. Projective methodological stage (the first) , stage of implementation of scientific activity elements` in practice of implementation of the educational process (the second), stages of self-implementation of student research (the third), optimal representation and approbation of the research results` (the fourth), reflexive-analytical (the fifth) reflect the essential and substantial features of the management of students` research activity of the university. The composition of the five-level technology is involved interactive methods of organization and implementation of students` research activity and it is provided opportunities for individual selection of the content of such activities, the emphasis is on internally types of monitoring the progress and results of research activities of the student. Finally, the five-level technology management of students` research activities provides unity of educational process and scientific researches, has a positive effect on the final quality of professional-pedagogical training of modern students.

Keywords: *professional training, discretionary technology, management, innovation, research.*